

ПСИХОЛОШКЕ НОВИНЕ

ДПС ОСНОВАН 1953.

ЛИСТ ДРУШТВА ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

Број 488 * година XLIV * СЕПТЕМБАР 2025. * Београд

Издајемо из овог броја

► Европски конгрес психологије 2027. у Београду

► Морални развој и правна одговорност

► Вештачка интелигенција и људске вредности

► Извештај програмског одбора о Конгресу психолога Србије

ИЗВЕШТАЈ ОРГАНИЗАЦИОНОГ ОДБОРА 73. КОНГРЕСА ПСИХОЛОГА 2025.

73. Конгрес психолога 2025. године, под називом „Вредности под притиском: психологија између идеалног и реалног“, у организацији Друштва психолога Србије, одржан је у хотелу Црни врх на Дивчибарама у периоду од 4. до 7. јуна. По одлуци ИО ДПС-а од краја новембра 2024. године организација Конгреса је поверена Организационом одбору у саставу: председник Александар Стевановић, и чланови Нађа Ђедовић, Дарија Хафизовић, Бранка Тишма, Нада Станков и Татјана Глигорић. У реализацији Конгреса ангажовани су и волонтери – студенти психологије у саставу: Леонора Ристић, Александра Костић, Стефан Пантић и Предраг Маринковић. Волонтери су имали задужења везана за техничку подршку и друге организационе послове у реализацији Конгреса.

Смешај учесника и простор за реализацију програма:

Смештај учесника Конгреса је регулисан преко хотела Црни врх на Дивчибарама на бази полупансиона. На овогодишњем Конгресу све активности везане за реализацију програма одржане су у конгресним салама хотела. На располагању су нам биле сала за пленарна предавања, холови и кафе-ресторан. Програм Конгреса одвијао се паралелно у три сале, по унапред утврђеној сатници. Све сале су биле комплетно опремљене потребном техником (рачунари, пројектори, платна, озвучење) и имале су капацитет места да се удобно може смештити довољан број учесника који су пратили програм. У холу конгресног дела били су постављени паноји за Постер презентације учесника. Смештај учесника Конгреса је организован на рецепцији хотела. Број учесника који је регистрован био је 302 учесника. У улазном холу Конгресног дела био је смештен видно обележен деск организатора, где су учесници добијали котизациони материјал и све неопходне информације о реализацији програма и другим организованим ванконгресним активностима. Ове године је била организована продаја психолошке литературе у складу са одлуком ЦПП-а. Првог дана Конгреса свечано отварање је одржано у конгресној сали, након чега је приређен коктел у холу хотела у приземљу. Друштво психолога је и ове године омогућило боравак за своје госте и повлашћене чланове одбора Друштва, према одлуци Извршног одбора.

Превоз:

Ове године није било организованог превоза већ су учесници Конгреса у личном аранжману долазили на Дивчибаре. За транспорт котизационог материјала, других материјала потребних за реализацију

Конгреса и потребне техничке опреме није организован комби превоз, већ су чланови Организационог одбора расподелили материјал међу собом и донели га на Дивчибаре личним превозом. Један део материјала је послат поштом, а део технике је донела секретарка ДПС-а.

Котизациони материјал:

Основни котизациони материјал садржао је: платнену кесу, програм, блок, оловку, и идентификациону картицу. Припремљен је и израђен комплетан конгресни материјал: плакати за обележавање простора обезбеђених за реализацију садржаја Конгреса, програми за обележавање сала са издвојеним програмом за сваку поједину салу, штампани програми у папирној форми, сертификати за учешће на Конгресу и сертификати за реализаторе сесија.

Спонзори и донатори скупа:

Овогодишњи Конгрес помогло је Министарство просвете РС - 400.000,00 дин. ЦПП је обезбедио књиге за награђене психологе. Такође, добили смо и донацију унука Жике Васића у износу од 60.000,00 дин. Остварили смо и контакт са ИТ фирмом АИКОН из Новог Сада у циљу даље сарадње са ИО ДПС-ом, ЦПП-ом али и Институтом за психологију. Имали су штанд у конгресном делу где су представили своје апликације у циљу побољшања рада приватне праксе психолога.

Маркетинг:

У “Психолошким новинама” су објављиване информације у вези са најавом, пријавом радова и организацијом Конгреса. Интернет презентација Друштва психолога је садржала све релевантне информације, тако да је колегама и на овај начин омогућен увид у припреме и програм Конгреса. Путем електронске поште су информисани сви психолози из базе података ДПС-а. На фејсбук, инстаграм и линкдлин страницама Конгреса и Друштва су сукцесивно постављани садржаји везани за реализацију Конгреса. Конгрес је медијски праћен од стране ТВ плус Ваљево (најава).

Техничка средства:

За реализацију програма/излагања учесника обезбеђена је техника за праћење извођења мултимедијалних презентација од стране хотела у коме смо били смештени. У свакој сали су били обезбеђени технички услови за несметано функционисање програма. Волонтери су имали задатак да брину о техници, пуштају презентације, прате опремљеност сала, бележе догађаје и прате евалуацију сесија.

Информативно рекламни материјал:

У циљу што боље организације и информисања урађени су плакати са

обележјима Конгреса. Свака сала је била адекватно обележена (банер, плакат, програм). У холу конгресног центра учесници су могли правовремено да се информишу о свим садржајима везаним за Конгрес и другим ванконгресним активностима.

Награде:

Израђене су:

- Плакета за добитника награде за животно дело;
- Плакета за добитника награде „Живорад Жижа Васић“
- Плакета за добитника Друштвеног признања „Љубомир Љуба Стојић“
- Плакета за добитнике награде „Др Борислав Стевановић“
- Плакета за добитника награде „Јосип Бергер“
- Плакета за добитника награде „Никола Рот“

Добре стране Конгреса 2025:

У веома кратком року успешно су реализоване све припреме за Конгрес. Треба посебно истаћи одличну сарадњу Програмског и Организационог одбора, која је била изузетно важна током свих фаза организације и реализације догађаја. Једна од значајних предности овогодишњег Конгреса јесте то што су све активности биле централизоване у оквиру конгресног центра. Учесници су на једном месту имали све неопходне садржаје – од сала за предавања, преко простора за постере, до кафе-ресторана. Ово је значајно допринело неформалном повезивању, размени искустава и осталим социјалним активностима које су важан део конгресног искуства. Отварање Конгреса је било изузетно посећено – присуствовало је више од 300 психолога, што сведочи о великом интересовању стручне јавности. Ове године организована су дружења за све учеснике, у простору Лонге бару хотела и Свечана вечера у ресторану. Оба догађаја су била веома добро посећена и допринела су пријатној и колегијалној атмосфери Конгреса. ИД картице су ове године додатно унапређене – са једне стране налазили су се подаци учесника, а са друге QR код који је омогућавао електронски приступ програму Конгреса и евалуационим упитницима за све сесије. Све пријављене сесије су реализоване без отказивања или измена у програму, што је допринело професионалној и организованој атмосфери. Чланови Организационог и Програмског одбора, заједно са волонтерима, одговорили су на све изазове и успешно подржали реализацију овогодишњег Конгреса.

Изазови у припреми и организацији Конгреса 2025:

Иако је Конгрес био веома успешно реализован, током припрема и саме реализације појавили су се одређени изазови који могу послужити као смернице за унапређење будућих конгреса. Приликом регистрације првог дана уочене су гужве у јутарњим сатима, што је донекле успорило пријем учесника. Такође, појавиле су се појединачне недоумице код учесника у вези са програмом, локацијама сесија и приступом евалуационим упитницима. Иако је QR код представљао добро решење, део учесника није био довољно информисан о начину његовог коришћења. Због тога је потребно размислити о укључивању већег броја волонтера који би били задужени за пружање основних информација, усмеравање учесника и техничку подршку на самом догађају. Ове године смо премашили предвиђени број учесника, што је представљало додатан изазов – нарочито у тренутку када је нестало котирационог материјала. Није се очекивало да

ће број пријављених достићи 330, што је, у контексту шире друштвене ситуације, додатно отежало логистику и захтевало брзу адаптацију тима.

Препоруке за будуће конгресе:

Благовремено формирање Организационог одбора – Одлуку о саставу Организационог одбора доносити на време, како би се обезбедиле повољније цене смештаја и веће могућности избора адекватне дестинације за Конгрес.

Планирање obroka – Уколико смештај не подразумева „шведски сто“, потребно је планирати пун пансион за све учеснике како би се избегли логистички проблеми и додатни трошкови.

Интензивирати маркетиншке активности – Повећати видљивост Конгреса кроз савремене ИТ алате и друштвене мреже, са јасним и правовременим информацијама за потенцијалне учеснике.

Посветити више пажње медијском представљању – Иако је интересовање медија највеће у месецу одржавања скупа, потребно је правовремено

иницирати сарадњу са медијима.

Обогатити ванконгресне садржаје – Дружења, културни и рекреативни програми доприносе повезивању учесника и укупном утиску о Конгресу.

Електронска евалуација – У најави Конгреса потребно је јасно информисати учеснике да ће евалуација бити у електронској форми, како би били припремљени за тај вид учешћа.

Активнија улога секција и подружница – Подстицати већи ангажман теренских организација у промоцији Конгреса и мотивисању својих чланова да учествују.

Фокус на донаторство и спонзорство – Са јасним планом и благовременим обраћањем потенцијалним донаторима и спонзорима, обезбедити додатна средства за реализацију Конгреса и подизање његовог квалитета.

*Александар Стевановић
председник Организационог
одбора 2025.године*

ВЕСТИ ИЗ ДРУШТВА

ОДГОВОР ДПС-А НА САОПШТЕЊЕ СДПС-А

Друштво психолога Србије дели уверење о важности сарадње између професионалних удружења и сматра да су дијалог, међусобно уважавање и заједничко деловање у интересу и струке и корисника психолошких и психотерапијских услуга. Радо ћемо учествовати у преговорима са релевантним удружењима и представницима Савеза друштава психотерапеута Србије поводом предлога Нацрта закона о психотерапији. Желимо да истакнемо да и ДПС недвосмислено подржава потребу стручњака у области менталног здравља у Србији да се формално-правно регулише област психотерапије.

Једно од кључних питања у којем се наши ставови разликују у односу на став СДПС-а у саопштењу односи се на то да регулисање психотерапије као једне од делатности психолога (свакако не само психолога) не омета доношење закона о психотерапији већ га, напротив, подржава јер би закон о психолошкој делатности био први закон у Републици Србији који помиње психотерапију као мултидисциплинарни делатност и тиме даје законску предоснову за закон о психотерапији. Заједнички наступ према релевантним министарствима би, верујемо, повећао могућност за законско регулисање психотерапије.

ДПС ИЗРАЖАВА ЗАБРИНУТОСТ ЗБОГ ЕСКАЛАЦИЈЕ НАСИЉА У ДРУШТВУ

Друштво психолога Србије изражава озбиљну забринутост због ескалације насиља у друштву, а нарочито због поступања државних органа који примењују прекомерну и селективну употребу силе.

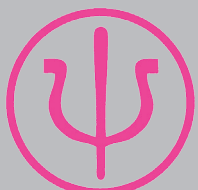
„Посебно наглашавамо да је неприхватљиво свако насиље над децом, младима и женама. Захтевамо да сви наводи о насиљу, претњама и прекорачењу овлашћења буду предмет независних и непристрасних истрага, да се обезбеди заштита грађана и гарантује право на мирно окупљање. Као стручњаци упозоравамо да продужено излагање насиљу, некажњивости и репресији има озбиљне последице на ментално здравље становништва: продубљује осећај несигурности, доводи до колективне анксиозности и беса, нарушава поверење у друштво и институције и повећава ризик од дуготрајних психолошких траума. Само обуставом оваквих пракси и транспарентним процесима могуће је створити услове за очување менталног здравља становништва и дугорочну друштвену стабилност“, истиче се у саопштењу Друштва психолога Србије.

ЗАВРШЕН ЕВРОПСКИ КОНГРЕС ПСИХОЛОГИЈЕ НА КИПРУ – СРПСКА ПСИХОЛОГИЈА У ФОКУСУ ЗВАНИЧНЕ СВЕЧАНОСТИ

Последњег дана 19. Европског конгреса психолога (ЕСР 2025), који је ове године одржан на Кипру, Србија је имала част да буде у центру свечане церемоније примопредаје организације наредног конгреса. Том приликом, кроз званичну најаву председнице Организационог одбора ЕСР 2027, Снежане Милутиновић, представљена је будућа улога Београда као домаћина овог престижног европског скупа психолога. У оквиру церемоније, Снежана Милутиновић се обратила колегама из Европе и

света, упућујући срдачну добродошлицу у Србију 2027. године. Велики значај овом догађају дала је и Сузана Бошковић-Продановић, амбасадорка Републике Србије на Кипру, која је својим присуством и подршком допринела јачању међународног угледа српске психологије и самог Конгреса. Свечана примопредаја симболично је означила почетак званичних припрема за ЕСР 2027, који ће се одржати у Београду, а већ сада изазива велико интересовање у стручним круговима широм Европе.

ДРУШТВО ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

психолошке новине

Издавач: Друштво психолога Србије
ISSN 2217-9313

Психолошке новине уредило Друштво психолога Србије; Редакција: др Адела Зобеница, Соња Ивковић, Ана Миленковић; Сарадници: Јасна Вељковић и Драгана Косовалић, Јелена Минић, Меира Мрђенов, Саша Стојшић, Вељко Јовановић, Миљана Павићевић, Драгана Брдарић, Ана Окиљевић; Технички уредник и прелом: Вук Милосављевић; Заглавље: Стојан Пешановић; Штампана: ЦПП Београд; Адреса издавача: 11 000 Београд, Бушина 7/3; Секретар Друштва: Марија Вукотић Одоровић; Телефон: + 381 11 3035131; WEB: <http://www.dps.org.rs>; Прилоге слати на psiholoske.novine@dps.org.rs са назнаком ЗА ПСИХОЛОШКЕ НОВИНЕ, Слике: Pixabay

Жиро рачун: 170-755-77; Радно време од 8 до 15 часова. На основу мишљења Секретаријата за информисање Републике Србије бр. 413 01 189 91 1 д 20.02.1991.године, лист је производ из тарифног броја 8, став 1. тачка 1.алинеја 10, за чији се промет плаћа порез по стопи од 3 %.

ДВАДЕСЕТИ ЕВРОПСКИ КОНГРЕС ПСИХОЛОГИЈЕ ОД 7. ДО 10. СЕПТЕМБРА 2027. ГОДИНЕ У БЕОГРАДУ

20th European Congress of Psychology

www.ecp2027.eu

Јубиларни двадесети Европски конгрес психологије биће одржан у Београду, од 7. до 10. септембра 2027. године под називом „Одговори психологије на изазове технологије и хуманости и хуманог друштва“. Домаћин овог конгреса који се реализује по стандардима и протоколима Европске федерације психолошких асоцијација (ЕФПА) јесте Друштво психолога Србије које је након завршетка овогодишњег Европског конгреса психологије, одржаног почетком лета на Пафосу, почело са кампањом промоције конгреса који ће се одржати у престоници наше земље. Како у разговору за „Психолошке новине“ истиче Снежана Милутиновић, директорка Центра за примењену психологију, председница организационог одбора и директорка 20. Европског конгреса психологије у Београду, ова научно-стручна манифестација која окупља више од хиљаду психолога из Европе, биће одржана на Филозофском и Филозошком факултету у Београду, као и у околним универзитетским здањима.

„Одлучили смо се да се конгрес одржи на нашем матичном Филозофском факултету, који је најстарији у Србији и у коме ће посетиоци имати прилике да се упознају и са изложбом старих психолошких инструмената, који се чувају у Лабораторији за експерименталну психологију. Нашој одлуци кумовала је и жеља да психологе из целе Европе и региона угостимо у просторијама београдског универзитета, који се налази међу два одсто најбоље ранжираних високошколских установа у целом свету и јер се поново пласирао на Шангајску листу најбољих факулета у свету. Осим тога, ретко где је у Европи универзитетски кампус лоциран у самом центру града, па ће посетиоцима бити веома близу и остале туристичке атракције Београда“, објашњава Снежана Милутиновић.

Како истиче, овај конгрес биће прилика да се српска психологија представи Европи и све-

ту, не само кроз индивидуалне радове и постигнућа психолога, већ и наше укупне професионалне заједнице. Други циљ јесте да колегама из Европе покажемо да психологија у југоисточној Европи има значајне домете у развоју и функционисању, а трећи је да се повежемо са колегама из света око идеје важности менталног здравља – како у односу на друштвену заједницу, тако и у односу на државно уређење. Једнако је важна и интеграција студената и младих психолога у наш еснаф, јер они треба што пре да постану део професионалне заједнице и сутра дају одговоре на питања која се данас постављају. И коначно, важан циљ јесте повезивање академске и примењене психологије, кроз радове и програм конгреса, али и радионице Еуро-пси платформе, која представља део ЕФПА која дефинише која су знања једном практиканту психологије неопходна у свакој од области у којој ради.

„Значај Европског конгреса психологије за Србију је то што ће наша земља бити домаћин најважнијег скупа психолога у Европи и место где ће се окупити велики број људи кроз једну академску и професионалну сарадњу, која има највиши научни стандард. Ово је конгрес који нуди најширу могућу психолошку платформу, јер неће бити ниједног поља психологије који на њему неће бити једнако заступљено – почев од развојне, клиничке, сајбер, климатске, педагошке, индустријске, па све до психологије личности. Истовремено, ми све време радимо на снажном регионалном повезивању психолога из Сарајева, Загреба, Љубљане, Задра и Бањалуке и драго нам је што ће Београд бити место са кога ће се послати афирмативне поруке и у коме ће нас Европа видети као релевантног партнера на тему менталног здравља“, каже Снежана Милутиновић.

Председник програмског одбора Европског конгреса психолога биће др Александар Бауцал, професор на Филозофском факулте-

ту у Београду, а овај одбор имаће чланове из Србије и Европе. У организационом одбору се налазе Невена Радовановић, др Јелена Суботић Кривокапић, др Ивана Петровић, др Ивана Ковачевић, Данијела Јовић и Небојша Јовановић, док је секретар Организационог одбора Невена Остојић. Од самог почетка, агенција New Moment и њен директор Жарко Сакан потпуно бесплатно стављају ресурсе своје маркетиншке компаније у службу промоције Европског конгреса психолога, а овај догађај има подршку и Конгресног бироа Србије.

„Организација овог конгреса је веома сложена прича и финансијски веома захтевна која, осим тога што треба да изнедри програм довољно атрактиван психолозима из земље, Европе и света, има задатак и да подржи позицију ЕФПА унутар Европе и у односу на друге велике психолошке асоцијације широм света. На овогодишњем Европском конгресу психолога у Пафосу одржана је свечана презентација конгреса који ће бити одржан у Београду и од тог момента званично је почела наша кампања, а у претходне две године постављени су темељи за све аспекте реализације конгреса“, са поносом каже Снежана Милутиновић.

Она напомиње да су сви психолози Србије на истом „зататку“ када је у питању овај конгрес – да дођу у што већем броју и пронађу начин да постану његов део.

„Желим да све колеге у нашој земљи имају доживљај да је ово наш конгрес, да се дешава у нашој земљи и да је ово заиста јединствена прилика да буду део овако значајног професионалног скупа. Ментално здравље постаје светски значајна и призната тема, а о тој теми ће се баш у Србији дебатовати на највишем научном скупу. Убеђена сам да сваки психолог у земљи може да да свој допринос Европском конгресу психолога који ће бити одржан у Београду“, закључује Снежана Милутиновић.

Катарина Ђорђевић

ОБЈАШЊЕЊЕ

У последњем броју Психолошких новина у чланку о округлом столу на Конгресу психолога Србије под називом „Регулатива у психотерапијском образовању, услов без кога се не може“ наведено је да су на датом округлом столу психијатри професори Томислав Гајић, Весна Дуканац и Бранка Стаматовић Гајић учествовали као представници Савеза Друштва психотерапеута Србије. Извињавамо се нашим уваженим и драгим колегама психијатрима због ове нетачне формулације. Професори Гајић и Стаматовић Гајић су на овом округлом столу учествовали као представници Факултета здравствених и пословних студија у Ваљеву, Универзитет Сингидунум, а професорка Дуканац као представница Академије за хумани развој из Београда.

БЕСПЛАТНА ПСИХОЛОШКА ПОДРШКА ДПС-А

Уколико сте узнемирани и осећате потребу за психолошким подршком у ситуацији изазваној актуелном друштвеном кризом, можете се обратити за бесплатну, поверљиву и краткорочну подршку коју организује Друштво психолога Србије.

Подршка подразумева до пет разговора са психологом, са циљем да лакше пребродите емоционалне изазове и пронађете стабилност у тренутку кризе.

Довољно је да нам се јавите мејлом на: volonteri.dps@gmail.com и наш тим ће вас у најкраћем року повезати са доступним психологом. Разговори се обављају у онлајн формату. Друштво психолога Србије не прикупља ваше личне податке и поштује вашу приватност. Подршка је намењена особама старијим од 15 година.

ОКРУГЛИ СТО „МОРАЛНИ РАЗВОЈ И ПРАВНА ОДГОВОРНОСТ“

Догађај који се који десио 3. маја 2023. године у Огледној основној школи “Владислав Рибникар” у Београду, у коме је три-нестогодишњи ученик те школе извршио вишеструко убиство, покренуо је мноштво питања и дилема, које су били усмерени првенствено на психолошку, али и правну струку. Поред осталог, актуелизовано је и питање правне (не)одговорности малолетника, јер према важећем Кривичном закону Републике Србије, починилац овог вишеструког убиства не може кривично одговарати, јер нема навршених четрнаест година. Овај податак иницирао је дебате у којима се расправљало о томе, да ли треба спустити границу кривичне одговорности, с обзиром на то да судска пракса бележи све већи број злочина које чине кривично неодговорна лица односно, деца. На протеклом Конгресу психолога Србије, одржан је округли сто под називом „Морални развој и правна одговорност“ на коме су представници психолошке и правне струке изнели своје ставове о овој теми. Будући да је граница правне одговорности малолетника у различитим земљама различита, и да је узрасно одређивање ове границе комплексно, јер поред правних одређења она има и психолошке импликације, идеја овог круглог стола била је да он буде место на којем ће се расправљати о овој теми са правног и психолошког аспекта. Такође, координатор круглог стола, професорка Душанка Ђуровић сматрала је да је, када је ова тема у питању, значајно указати на то како психологија као наука може да помогне у решавању овог значајног друштвеног проблема.

Др Душанка Ђуровић, професор на Факултету организационих студија “ЕДУКА” у Београду и судски вештак, указала је да се распон узрасне границе кривичне одговорности деце у Европи креће између 10 и 18 година. Ми се налазимо у групи земаља са Аустријом, Бугарском и Белорусијом, у којима је граница моралне одговорности 14 година, Швајцарска и северна Ирска имају границу од десет година, док скандинавске земље – Финска, Исланд, Норвешка и Шведска имају узрасну границу кривичне одговорности са навршених 15 година. Луксембург је једина земља у Европи у којој је узрасна граница кривичне одговорности 18 година. Као аргументи у одређивању узрасне границе кривичне одговорности код малолетника у свим земљама Европе, узимане су у обзир психолошке карактеристике малолетних лица у контексту њихових могућности да разумеју дело које су починили.

Др Тамара Цамоња Игњатовић, председница Друштва психолога Србије и професорка на Филозофском факултету у Београду, подсетила је да још увек важећи Закон о психолошкој делатности препознаје различите могућности на које психолози доприносе друштву.

“Случај масовног убиства у школи “Владислав Рибникар” на који се често враћамо, иако су га засенили други догађаји, добар је пример како психологија може да одговори у овако сложеним и комплексним ситуацијама из свих својих услуга и делатности. Пре свега ми имамо своје теорије личности, развојне и теорије индивидуалних разлика,

које могу добро да одговоре на питање када је неко морално зрео и одговоран. Правосуђе поставља неке критеријуме, а неки други закони дефинишу узрасне способности детета за различите ствари, као што је пословна способност детета за доношење различитих одлука, која се у породичном закону креће од 10 до 16 година, у зависности од тога да ли дете има право на промену имена, на прекид трудноће, склапање брака, давање мишљење или одлучивање са којим ће родитељем да живи. Ко је и како постављао те границе не знамо, али се често поставља питање да ли је та граница адекватна за одређену ствар и усклађена са неким теоријским концептом. Ми са једне стране морамо да имамо узрасну границу, јер право мора мора да је дефинише, али смо као психолози смо исто тако свесни и индивидуалних разлика – да постоји индивидуални варијабилитет детета од 13, 14 и 15 година”, навела је професорка Цамоња Игњатовић.

Ана Фричканд, професорка са катедре за психологију Универзитета у Скопљу која је радила велики број истраживања о моралном развоју код деце, подсетила је да се под јаким утицајем теорија Пијажеа и Колберга дуго времена фокус стављао на морално одлучивање тј. само когнитивни домен, али је низ накнадних истраживања показало да је то само један од важних аспеката који би требало узети у обзир, јер то само по себи не може објаснити комплетно морално понашање појединца. Како је навела, мора се узети у обзир и морални селф, морални идентитет, морални карактер, моралне емоције и моралне вредности јер нам екстензивна емпиријска литература показује да чак и када се деси да неко има развијено морално расуђивање у смислу Колбергових стадијума не показује увек усклађено морално понашање које иде руку под руку са високим стадијумима моралног расуђивања. Чак се код неких особа које су починиле разбојништва и озбиљна кривична дела

може константовати да они имају високе стадијуме моралног мишљења у том развоју. Али оно што код њих затаји је емоционални домен и неке моралне вредности које можда нису приоритетне.

“Кад се спомену моралне вредности, код нас се најчешће мисли на истраживања које се раде у одраслом добу и код адолесцената, али данас се истраживања све више раде на нижем узрасту – истражују се моралне вредности код деце и прати се њихов развој. И поред тога што је изучавање моралних вредности код деце у раној фази, има студија чији су налази конзистентни у правцу да је значајан систем вредности присутан још у школском узрасту, па чак и код деце узраста пет и седам година – наравно да он није тако стабилан као код одраслих. Постоји истраживање на узрасту од 7 до 13 година које је показало да се вредности стабилизују са узрастом, односно да се стабилизују на узрасту од 9 и 10 година. Како се вредности доводе у корелацију са моралним мишљењем? Одговор на то питање даје неоколберијански приступ који предводи Џејмс Рест и чији модел од четири компоненте практично објашњава морално функционисање помоћу моралне сензитивности, моралног пресуђивања, моралне мотивације и моралног карактера. Морално расуђивање је једна од компоненти када покушавамо да премостимо јаз између моралног знања и моралног понашања. Наиме, важно је рећи да је нужно да поседујемо развојно морално мишљење али оно није довољно да бисмо разумели зашто се неко понаша на одређени начин”, навела је Ана Фричканд.

Њена докторска теза из 2009. коју је урадила на узорку од 60 адолесцената, узраста од 13 до 20 година, показала је да се са повећањем узраста повећава и способност за идентификацију добрих и лоших поступака. Ова студија показује да девојке показују већу способност да идентификују ове поступке у поређењу са младићима, а када је

упоређена субгрупа дечака средње адолесценције који су служили казну због асоцијалног и анти-социјалног понашања у посебним институцијама за малолетнике са дечацама из опште популације, показало се да они имају знатно мању способност за идентификовање лошег и доброг понашања. Десет година касније оно истраживање је поновљено на узрасту од адолесцената од 12 до 20 година и у њему је учествовало преко 9.000 испитаника из великог броја земаља света - резултати су показали да су се разлике између половима поновиле, сличности између култура биле су значајније од разлика.

Професорка Ђерђи Кавечан спровела је истраживање са циљем да установи како деца од 12 до 14 година размишљају и да то размишљање повежемо са њиховим интелектуалним способностима, па су узели децу просечних интелектуалних способности.

“Задали смо деци следећи морални задатак: Мима је желела да буде популарна у друштву и почела да се забавља са популарним дечаком, а онда схвата да то њено ново друштво не воли њену стару другарицу Лару и да је почињу да оговарају, што је Мима осетила као неправду. А онда је једна особа у друштву питала да ли су трачеви тачни о Лари и Мими се нашао пред моралним избором шта да ради. У узорак је ушло 25 ученика (нешто више девојчица), просечног школског успеха 4,34, а њихове мајке нешто су образованије од очева. 76 одсто деце у узорку живело је са оба родитеља, 16 одсто са мајком, а 4 одсто у подељеном родитељству. Мајке су емоционално топлије од очева, али не значајно, показује се да оба пола брижни

родитељи, а деца од 12 до 14 година процењују да су мајке више контролишуће од очева. Оно што су експерти проценили јесте да, што су мајке више контролишуће, добри морални избори се мање перципирају као добри, а када су очеви више контролишући, добри избори се више перципирају као добри, дакле потпуно различито се избори перципирају. Што су мајке топлије, лошији избори се правилније оцењују као лоши, а што су очеви мање топли то се лошији избори правилније оцењују као лоши. Што је виша општа интелигенција, лоши морални избори се оцењују као лоши. Што је виши школски успех, добри избори се оцењују као добри. Прелиминарни налази указују да деца узраста 12 до 14 година не препознају лоше моралне изборе као такве, већ их више процењују као неутралне, па ако желимо да одговоримо на питање да ли је морално одлучивање довољно развијено у овом узрасту да би се донеле добре одлуке, ми сматрамо да није”, оцењује Ђерђа Кавечан.

Биљана Синановић, председница савета за малолетнике, правосудног саветодавног тела које је у вези са извршењем васпитних мера, оценила је да је суђење малолетницима нешто што се у правосудју сматра лаким, а у суштини је веома тежак поступак.

“Ја сам била судија Врховног суда и целу своју каријеру сам провела као судија кривичар. Када се ради о малолетним учиниоцима, по нашем закону су деца до 14 година кривично неодговорна, па се систем нашао беспомоћним када је дете млађе од 14 година починило кривично дело. Ако би то дело учинило дете од 14 до 16 година, велика је одговорност стручњака психолога и социјалних

радника када су у питању ова деца, јер је законом предвиђено учешће стручњака из Центра за социјални рад и психолога, зато што у овом поступку судија мора да зна да ли је оно урачунљиво и какав је његов однос према радњи које је предузео, да ли је свестан шта је урадио и какве су последице тог чина, какво је њихово вредновање радњи које предузимају. У последње време, јавља се велики број малолетника млађих од 14 година који добровољно желе да дилују дрогу, јер знају да им не можемо ништа, а они за то бивају награђени од стране дилера. Моје питање је да ли су свесни шта раде, јер знамо да деца нису “блесави”, али исто тако знају и да су кривично неодговорна. То је велики проблем, кога не знамо како да решимо. Сада се формира радна група која мења закон о починиоцима и ми мислимо да не треба спуштати кривичну одговорност малолетника, јер кад се закон доноси он важи за све”, закључила је она.

Драган Благић, професор кривичног права на Правном факултету у Приштини, који је дуго година радио са малолетницима, истакао је да морална одговорност за правнике значи душевну зрелост, односно способност схватања значења свог дела и моћ одлучивања.

“Лично сматрам да не треба спуштати границу кривичне одговорности, јер мислим да су то особе са којима може много да се ради, у психолошком смислу. У скандинавским земљама закони се доносе на годину дана и онда се посматра њихова примена у пракси. У Финској дете не подлеже кривичном гоњењу ако није свесно шта је урадило”, навео је професор Благић.

Катарина Ђорђевић

ПЛЕНАРНО ПРЕДАВАЊЕ: НЕ ВЕРУЈ НИКОМЕ И БОЈ СЕ СВАКОГА - МЕЋУОДНОС ПОВЕРЕЊА И СТРАХА МЕЋУ МЛАДИМА И ОНИМА НЕШТО СТАРИЈИМА

“Trust no one!” (Не веруј никоме) написао је ученик петог разреда основне школе неуредним рукописом као додаток одговору на питање да ли сматра да се људима може веровати и да ли у односу са другима треба бити опрезан. Иако има скоро једанаест година и вероватно је његових досадашњих 4.000 дана у већој мери ипак испуњено љубављу и бригом због које би требао имати поверења у друге. Он, међутим, није усамљен у овом уверењу - чак половина ученика трећих разреда средњих школа сматра да у односу са људима увек треба бити опрезан, што је двоструко више од репрезентативног узорка становништва у Хрватској, говоре резултати истраживања о поверењу деце и младих које је Институт за друштвена истраживања у Загребу спровео на више од 17.000 ученика током 2022. године. Без обзира да ли имају 11, 13 или 16 година, млади људи у Хрватској у готово једнакој мери сматрају да са људима, уместо поверења, треба бити веома опрезан, истакао је др Борис Јокић, научни саветник и директор Института за друштвена истраживања на пленарном предавању под називом “Не веруј никоме и бој се свакога - међуоднос поверења и страха међу младима и онима нешто старијима”, којим је отворен овогодишњи 73. Конгрес психолога Србије.

Како је нагласио, опрезност је посебно изражена код ученика трећих разреда средњих школа, па 48 одсто њих каже да у односу са људима готово увек треба бити опрезан, док је тек 0,6 одсто оних који сматрају да се људима готово увек може веровати и 6,5 одсто оних који сматрају да се људима обично може веровати. Поређења ради, на репрезентативном узорку одрасле хрватске популације четвртина је оних који сматрају да се људима у некој мери може веровати, а за разлику од готово по-

ловине средњошколаца, изразити ниво опрезности има четвртина њих.

“Иако би младост требала бити простор поверења, у Хрватској, нажалост, то у све већој мери није тако. У основи повећаног опреза у односу са људима, уз пандемију која је целу популацију на планети, а са њом и младе, померила ка томе да са опрезом приступају другима, у Хрватској се истичу негативности у ширем друштвеном контексту. Наиме, у нашем јавном простору деца и млади ретко када могу видети понашања која указују на то да је поверење темељна снага одређене заједнице. У ситуацији у којој се политичари надмећу увере-

дама, сплеткама, подметањима и лажима не треба се чудити чињеници да 90 процената ученика седмог разреда сматра да се политичарима уопште не може или тек у мањој мери може веровати. Као доносици и реализатори закона и бројних одлука које делом регулишу наше животе, из перспективе младих, политичари су темељни извор друштвеног неповерења. Толико је то уврежено да се може рећи да се рођењем овде стиче став да је политичко деловање утемељено на свему ономе о чему млади спремно говоре – непотизму, клијентелизму, страначком запошљавању, крађи...

Како политика данас у Хрватској због недостатка садржаја увелико почива на поделама, тријивјалним увредама и сукобима, у снажан вртлог неповерења повлачи све који са њом имају контакт – новинаре, свештенике, научнике, полицајце, учитеље... Последица тога јесте да и млади верују само онима из свог најближег круга - резултати истраживања говоре да 92 одсто ученика седмог разреда у већој мери или у потпуности верује родитељима док, примера ради, ученицима из разреда верује тек 38 одсто њих. Ситуација у којој се круг поверења изразито сужава дугорочно није добра, јер млада особа у односу с другима гради своју особеност и свест да се једино заједничким деловањем могу учинити велике ствари”, закључио је Борис Јокић.

Он је додао да резултати овог истраживања такође говоре да готово 60 одсто једанаестогодишњака исказује забринутост због рата у Украјини, а значајан број седамнаестогодишњака плаши се климатских промена, незапослености, рата, лошег здравственог система, ниских пензија, али и негативних ученика вештачке интелигенције.

К. Ђорђевић

ПЛЕНАРНО ПРЕДАВАЊЕ: ВЕШТАЧКА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА И ЉУДСКЕ ВРЕДНОСТИ – КОНСТРУКТИВИСТИЧКА ПЕРСПЕКТИВА КОКРЕИРАЊА

Генеративна вештачка интелигенција (ГенАИ) је свуда око нас: у школама, у организацијама, у нашем приватном окружењу. Различите апликације за “ћаскање” са ГенАИ су постале широко доступне као технологија опште намене. Технолошке, економске или етичке перспективе феномена ГенАИ представљају тренутно доминантни дискурс. Сагледавање овог феномена из психолошког угла са правом добија на све већем значају. Из угла конструктивистичке психологије, ГенАИ можемо да посматрамо као систем који креира значења. Текст који уносимо трансформише се у параметер којима се додељују одређене вероватноће на основу претходног “тренинга” на великим скуповима података које су евалуирали људски процењивачи, да би се као коначни резултат добио поново – текст. У том смислу, ГенАИ је још један дискурс. Овог пута систем вештачког креирања значења кроз текст.

Знамо да ниједан дискурс није неутралан. Када размишљамо о вредносној неутралности ГенАИ вероватно прво помислимо на различите пристрасности које су уграђене током процеса “тренирања” модела, као што су родне, етничке пристрасности и слично. Мање очигледно је да ГенАИ учествује у конструкцији значења на једном општијем нивоу. Кроз интеракцију са ГенАИ улазимо у процес проговарања и конструисања значења сличан оном који имамо између себе као људи. Тај процес конструисања значења обликује како доживљавамо себе, свет око нас, па и саме апликације са којима имамо интеракцију. Чак и када у ГенАИ нису уграђене пристрасности, ГенАИ нас и даље формира. Ово је фундаментално психолошко и вредносно питање. За психологе ово је уједно и питање: какву врсту односа желимо да имамо са ГенАИ?

На овогодишњем Конгресу психолога питали смо учеснике како их ГенАИ обликује као особе, професионалце и психологе. Кључне речи у одговорима учесника биле су убрзавање, ефикасност, олакшавање и растеређивање. То су теме које се уједно покрећу и у актуелној литератури.

Когнитивно растеређивање

Под растеређивањем когниције (cognitive offloading) подразумева се коришћење физичке акције како би се променили захтеви за обрадом информација у неком задатку, са циљем да се смањи когнитивно оптерећење. И пре ГенАИ, дигитална ера донела је експанзију уређаја који су допринесли когнитивном растеређењу. Ово се уједно може повезати и са раним социоконструктивистичким идејама о спољним алатима као продужетку ума.

Когнитивно растеређивање није само по себи добро или лоше. Неке од предности су превазилажење когнитивних ограничења (нпр. фокус или памћење), унапређивање учинка у различитим доменама. Данас све више размишљамо и ризицима – “пропадању” вештина, претераном поуздању у сопствене способности, претераном поуздању у екстерне уређаје или апликације. Знамо и да смо склони смањењу когнитивног напора као врсти “штедње” когнитивних ресурса, као и некритичком ослањању на резултате аутоматизованих процеса које спроводе спољни уређаји. Начин на који су ГенАИ апликације дизајниране нас понекад ставља у позицију да одлуку о растеређивању не доносимо ми, већ да је и когнитивно растеређивање заправо аутоматизовано.

Повратак метакогниције: метакогнитивна “лењост” и евалуација

Промишљања о ефектима ГенАИ доводе нас до повратка једној значајној психолошкој теми. Метакогниција, као способност да разумемо и регулишемо сопствене когнитивне процесе, представља изузетно важан аспект учења, доношења одлука и решавања проблема. У контексту интеракције са ГенАИ данас се говори о метакогнитивној “лењости”, која је дефинисана кроз три компоненте: (1) зависност од АИ асистенције; (2) пребацивање метакогнитивног оптерећења на АИ; (3) смањена ефикасност у повезивању метакогнитивних процеса са задацима учења. Другим речима, појам метакогнитивне “лењости” нас упозорава да начин на који нас ГенАИ обликује кроз убрзавање и тренутну ефикасност, може довести до дугорочног смањења ефикасности услед одсуства учења. Како онда оптимизовати растеређивање? Један поглед на ову тему јесте: како је растеређивање повезано са циљевима учења или развоја. Да ли се “уштеда” (у времену, ресурсима итд.) која се остварила растеређивањем преусмерила на продуктиван начин? Ова врста евалуације постаје ново важно психолошко питање. И уједно питање које захтева да се психолози укључе у дизајнирање интеракције са ГенАИ.

Кокреирање са АИ: само ако смо тако дизајнирали интеракцију

Ако је сарадња са ГенАИ у будућности неизбежна, како успоставити принципе интеракције који узимају у обзир “рачуницу” когнитивног и метакогнитивног растеређивања, оптимизују је на развојни начин и дозвољавају рефлексiju у односу на дугорочне циљеве и ефекте? Ове теме припадају домену дизајнирања интеракције између ГенАИ и људи. Из угла конструктивистичке психологије, у сарадњи са ГенАИ нам је потребно ко-креирање како бисмо ефективно и етично направили поделу рада између нас и АИ, као и активно развијали људске вештине и вредности.

Кокреирање са АИ подразумева дијалогску интеракцију, подстицање метакогнитивне аутономије људи и приоритизовање циљева које сами поста-

вљамо. Уместо кокреирања, наш однос са ГенАИ често је аутоматизован, тако да добијамо готове одговоре, одлуке се доносе уместо нас, често штедим време, али ризикујемо појачану зависност од апликација. Како да дизајнирамо интеракцију са ГенАИ тако да се подржи кокреирање? Неки од принципа су да корисник активно обликује садржај и ток интеракције; да АИ подржава рефлексiju корисника, креирање когнитивних стратегија и евалуацију; видљивост аутоматизације и јасну поделу задатака између ГенАИ и људи.

Улога психолога у дизајнирању ГенАИ

Психолози имају знања и вештине које су вредне за дизајнирање наше интеракције са ГенАИ у складу са људским вредностима. Стога дизајнирање ГенАИ агената није само посао инжењера у оквиру великих компанија које су дистрибутери АИ апликација. Већ сада свима нама су на располагању опције за креирање агената који се ослањају на постојеће ГенАИ моделе, али прилагођавају интеракцију, вредносни оквир, додају доменску експертизу. Кроз креирање прилагођених АИ агената, психолози се могу укључити у дизајнирање АИ агената који служе промовисању критичког мишљења или позитивног развоја у школском контексту. У организационом контексту психолошки дизајнирани АИ агенти могу бити додатна подршка програмима учења и развоја кроз специјализоване АИ туторе, симулаторе или коучеве.

Замислите АИ татора који је на располагању запосленима након обуке или АИ симулатора са запослени којим могу да вежбају практичне вештине. Дизајнирање оваквих агената захтева доменску експертизу, искуство и уједначену методологију учења и развоја. Од инжењера који се баве развојем АИ модела не можемо очекивати да овај посао ураде уместо нас. Ако се као струка не укључимо, пропуштамо прилику да ГенАИ “научи” како да учествује у интеракцији на начин који развија нас као људе. Ако се укључимо, преузимамо одговорност за то какви ће се људи формирати кроз интеракцију са ГенАИ.

Др Јелена Павловић, ванредни професор Одељења за психологију, Филозофски факултет Универзитета у Београду

ИЗВЕШТАЈ ПРОГРАМСКОГ ОДБОРА О ОДРЖАНОМ 73. КОНГРЕСУ ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

„ВРЕДНОСТИ ПОД ПРИТИСКОМ: ПСИХОЛОГИЈА ИЗМЕЂУ ИДЕАЛНОГ И РЕАЛНОГ”

73. Конгрес психолога Србије одржан је од 4 до 7. јуна у хотелу “Црни Врх” на Дивчибарама, а укупан број учесника на овом научно-стручном скупу био је 330. Регистрација је протекла без организационих проблема, што је омогућило несметано одвијање програма у свим салама. Када је у питању техничка организација конгреса, хотел “Црни врх” пружио је квалитетну логистичку подршку, омогућавајући истовремено одржавање програма у три сале (Сала 1, Сала 2, Сала 3), и додатним просторима (Тераса, Хол). Техничка подршка је била на високом нивоу, што је омогућило несметано одржавање различитих форми догађаја и успешну реализацију радионичких и сесијских активности.

ПРОГРАМСКИ САДРЖАЈ

Пленарна предавања: На Конгресу је представљено пет пленарних предавања и једно позвано предавање неформалног типа. Борис Јокић је одржао предавање о међуодносу поверења и страха међу младима, док је Александар Бауцал говорио о решавању проблема у сарадњи кроз рег тренинг. Снежана Смедеревац је представила генетичке, епигенетичке и срединске чиниоце индивидуалних разлика, а Владимир Милић је кроз призму истраживања Филипа Зимбарда анализирао како друштво реагује на ауторитарне силе. Драгица Павловић Бабић је обрадила депопулационе трендове у образовању, док је Јелена Павловић говорила о вештачкој интелигенцији и људским вредностима из конструктивистичке перспективе.

Симпозијуми: Организована су три симпозијума посвећена актуелним темама. Посебну пажњу привукао је симпозијум о психолошким аспектима студентских блокада, који је одговорио на важне актуелне друштвене дилеме. Представљен је нови Инвентар психопатологије ИП као инструмент за клиничку процену личности, док је симпозијум о квалитету живота и менталном здрављу старих особа у установама социјалне заштите у АП Војводини пружио увид у важно подручје геропсихологије.

Округли столови: Десет округлих столова покривало је широк спектар професионалних изазова. Дискутовано је о изазовима за психологе у време друштвених криза, вредностима у психолошкој помоћи и статусу психолога у школама. Посебно су била актуелна разматрања притисака на психолошку струку између професионалних стандарда и системских ограничења, као и потреба за психолошком подршком у кризним временима. Обрађиване су и теме регулатива у психотерапијском образовању и моралног развоја у контексту правне одговорности.

Сесије и радионице: Програм је укључио шест тематских сесија које су покривале области психологије блиских односа, клиничке и позитивне психологије, школске психологије, психологије рада, психологије личности, социјалне психологије и социјалне заштите. Пет радионица је омогућило практичан рад са учесницима на темама попут коришћења метафора у образовној трансформацији, регулације емоција и изазова у регрутацији.

Посебни садржаји: Конгрес је обогатило неколико специфичних сегмената који су допринели његовој јединствености. Неформални део програма укључио је разговоре са Јелисаветом Роловић и студентима психологије у блокади, што је пружио прилику за директан увид у актуелне студентске

перспективе поводом актуелних блокада. Постер сесија је дала могућност младим истраживачима да представе своја истраживања, док је свечана вечера допринела неформалном умрежавању учесника.

ТЕМАТСКИ ФОКУС

Конгрес 2025. године карактерисала је посебна пажња посвећена студентским блокадама и протестима, кризама у друштву и улози психолога у њиховом превазилажењу, као и ауторитарним притисцима и адекватном друштвеном одговору на њих. Значајан део програма био је посвећен статусу психолога у образовном систему, регулативи психотерапијског образовања и притисцима на струку. Међутим, програм је укључио и актуелне теме везане за вештачку интелигенцију у психологији, као и представљање нових психолошких инструмената.

ОЦЕНЕ УЧЕСНИКА

Учесници су на скали од 1 до 5 оценили различите аспекте Конгреса следећим просечним оценама: квалитет пленарних предавања 4,9; релевантност тема 4,82; информативност и корисност садржаја 4,78. Свеукупно гледано, учесници са просечном оценом 4,62 процењују вероватноћу да би се вратили на догађаје које су слушали.

Посебно су високо оцењена пленарна предавања, при чему су пленарна предавања Снежане Смедеревац и Јелене Павловић оцењена максималном оценом. Максималну оцену су добили и готово сви округли столови, као и разговор са студентима психологије у блокади.

Области за побољшање и препоруке за будуће Конгресе

На основу повратних информација учесника и искуства организационог одбора, идентификоване су области које захтевају додатну пажњу у будућности. Потребно је проширити време за дискусије

након пленарних предавања како би се омогућила дубља анализа представљених тема. Препоручује се увођење додатних пауза током дугих блокова програма како би се избегао замор учесника. Такође би требало размислити повећање броја практичних радионица фокусираних на конкретне вештине које могу директно да се примене у раду. Да би се ово постигло, потребно је да место организације поседује најмање четири сале у којима је могуће паралелно спровођење програма. Програмски одбор препоручује важност задржавања фокуса на актуелним друштвеним и струковним темама. Предлаже се увођење већег броја интерактивних формата који омогућавају активно учешће учесника. Трбало би размислити креирање посебних секција за младе професионалце како би се подржао њихов професионални развој и како би се повећао број будућих колега као активних и пасивних учесника Конгреса.

ЗАКЉУЧАК

73. Конгрес психолога Србије успешно је остварио своје циљеве пружајући платформу за размену најновијих сазнања из психологије, дискусију о актуелним професионалним изазовима и повезивање стручњака из различитих области. Посебно је значајно што је Конгрес успео да адресира тренутне друштвене теме кроз психолошку перспективу, што је у складу са релевантношћу и друштвеном одговорношћу наше струке.

Програмски одбор верује да је овогодишњи Конгрес успешно испунио своју мисију интеграције едукације, умрежавања и промоције психолошке науке и праксе у нашој земљи.

Датум: 23.6.2025. године

Програмски одбор

73. Конгреса психолога Србије

Милица Лазић, Смиљана Јошић, Мирјана Беара Бењак, Душана Шакан, Ивана Јакић, Драгана Јелић, Јелена Опсеница Костић

ДРУГИ ПИШУ

ПСИХОЛОГИЈА МОРА ИЗАЋИ ИЗ СОПСТВЕНЕ СОБЕ

Летња психолошка академија, која је одржана 26. и 27. маја у Херцег Новом, донела је важне теме које нас све дотичу – пријатељство у савременом свету, психолошке аспекте климатске кризе и стварне домете лидерства данас. Овај јединствени сусрет стручњака и заинтересоване публике има циљ отварање простора за размену мишљења, искустава и идеја које могу обликовати здравије друштво.

Разговарамо са професорком др Тамаром Џамоња, редовном професорком на катедри за психологију Филозофског факултета у Београду и уредницом едиције „Имаго“ у издавачкој кући „Клио“, у покушају да откријемо зашто су баш ове теме изабране, шта психолози (не) говоре, и какву заједницу можемо градити ако се ове поруке заиста чују.

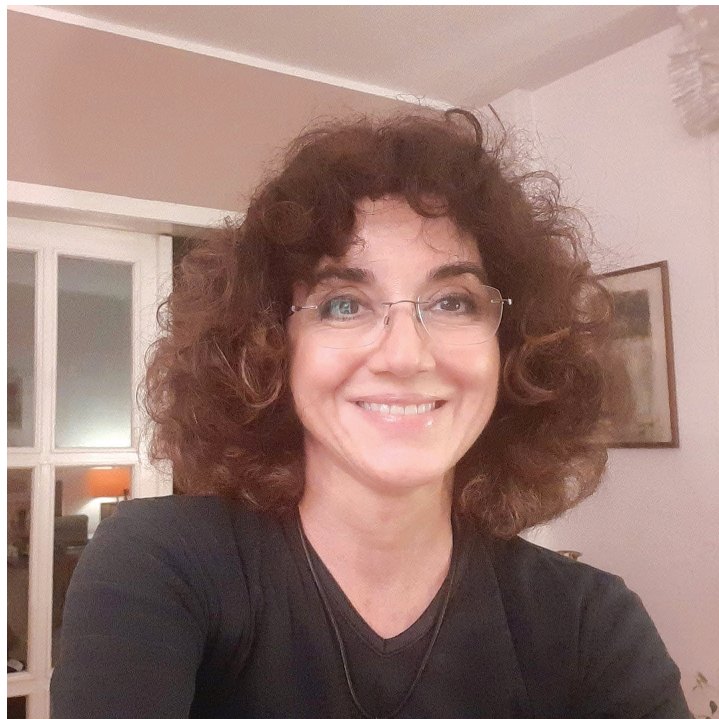
Летња психолошка академија ове године отвара важне теме које се тичу и појединца и друштва у целини. Како сте бирали баш ове три теме: пријатељство, климатску психологију и лидерство. Зашто сматрате да су оне посебно важне данас?

Ове теме су одраз управо онога што данас препознајемо као изузетно важна питања и проблеме свакодневног живота на која психологија као наука и као примењена дисциплина, може да понуди одговоре и потенцијална решења. Повезане су са најновијим издањима издавачке куће „Клио“, психолошке едиције „Имаго“. У оквиру ове едиције, настојимо да пратимо најновије изазове и сазнања који окупљају пажњу и праксу психолога.

Савремено пријатељство је све чешће изазов него извор подршке. Које су то кључне психолошке препреке у данашњем грађењу и очувању пријатељстава и како можемо да их превазиђемо?

Пријатељство је феномен чија је важност препозната кроз читаву историју цивилизације. Потребно да имамо пријатеље је једна од основних људских карактеристика и има многоструки психолошки значај за нашу општу добробит. Још од времена Аристотела, пријатељство се сматра основним предусловом за срећан живот. Ипак, иако универзални феномен, форме пријатељства су променљиве кроз време, различите културе, као и кроз фазе индивидуалног животног циклуса. У данашње време је комуникација и са блиским пријатељима често посредована дигиталним формама комуникације, док је све више распрострањен феномен виртуелних пријатељстава са особама које можда никад нисмо срели уживо. Поставља се питање ко су нам стварно пријатељи и како можемо упоредити таква пријатељства са некадашњим начином дружења, лицем у лице? Друштвени медији су опипљиво променили дефиниције и услове дружења. Изгледа да је комуникације све више, а пријатељства све мање. С друге стране, људске потребе за пријатељском блискошћу се нису промениле.

Пријатељство је извор подршке и радости, али и разочарања. Висока очекивања могу бити лако изневерена, а супротстављени интереси довести до конфликта. Околности посредоване комуникације и недостатак слободног времена, представљају изазов за очување пријатељстава. Зато је отворен, искрен и директан разговор, уз спремност

да саслушамо другу особу и даље незаменљив и драгоцен начин очувања пријатељства, а тиме и нашег личног благостања.

Тема климатске психологије је релативно нова, али све актуелнија. Како психологија може помоћи у разумевању и суочавању са емоционалним и друштвеним одговором на климатске промене?

На први поглед, можемо се запитати шта психологија има да каже на тему климатских промена јер се то питање првенствено везује за екологе и друге струке. Међутим, како се данас све више суочавамо са последицама климатских промена које директно утичу на нашу могућност преживљавања у будућности, а да упркос томе, веома мало радимо на томе да смањимо ове ризике, постаје очигледно да знање и свест о ризицима нису довољни да се такво понашање које директно води ка катастрофалним последицама заустави. Ту се отвара простор за укључивање психологије, јер однос према климатским променама управо сведочи да људи не заснивају своје понашање на познавању чињеница и рационалном мишљењу. Психологија може помоћи у разумевању механизма који леже у основи ирационалног понашања, као и у креирању програма који могу допринети промени ставова и навика. Такође, може помоћи појединцима који се данас у све већем броју суочавају са климатском анксиозношћу која се јавља као антиципаторна брига да ће се ситуација са климом погоршавати толико да ће то имати катастрофалне последице по целокупан живи свет у не тако далекој будућности а да над тим немамо контролу, што развија стрепњу и доживљај беспомоћности.

Када говоримо о лидерству, често се преплићу психолошки, политички и етички аспекти. Шта психологија лидерства данас може, а шта не може да понуди у контексту промена и криза кроз које пролазимо?

Психологија лидерства управо повезује психолошке, политичке и етичке аспекте понашања посматрајући их као неодвојиве и међузависне, али иде и корак даље, посматрајући феномен лидерства не само као сплет индивидуалних карактеристика и специфичних околности, већ као однос

лидера и њихових следбеника, односно као сложен друштвени процес заснован на „дељеном идентитету“ између лидера и следбеника. Дакле, психологија лидерства нуди разумевање лидерства као процеса стварања феномена „ми“. Он се заснива на неколико битних принципа, као што су опажање лидера као прототипа групе коју представља, који ради у интересу те групе, гради осећај заједништва и доприноси доживљају вредности групе. Нагласак је на речи „опажен“, јер управо кроз начин на који лидер себе представља (кроз реторику и медијску пропаганду) не мора одговарати реалним карактеристикама и понашању лидера. Такав лидер може бити изузетно ефикасан у прагматичном смислу, а да истовремено изостају карактеристике етичности, што ће суштински разликовати конструктивно, бенигно, од деструктивног, токсичног лидерства.

Како би, по Вашем мишљењу, изгледала заједница у којој се поруке Летње психолошке академије не само чују, већ и заиста примењују?

Поруке Летње психолошке академије су базиране на вредносним опредељењима психологије уопште, а посебно психологије заједнице која се данас издваја као посебна дисциплина са све већим друштвеним утицајем. Заједница ка којој тежимо је она која промовише солидарно и одговорно понашање у складу са општим интересом. Верујем да је то оно што нам поручују данас студенти у Србији спремни да се боре за такво друштво, а који су покренули енергију и наду свих нас да је то могуће остварити.

Један од циљева Академије је и приближавање актуелних тема у свету психологије јавности. Како учесници и учеснице Академије виде улогу психолога у јавном простору – и како изгледа та веза између струке и заједнице?

Психологија као наука и као струка, све више препознаје своју улогу у проширењу свог фокуса интересовања деловања са појединца (и породице) на заједницу, од креирања специфичних програма превенције (нпр. подршке маргинализованим групама, антистигма кампање, борба против родно заснованог насиља и сл.) до учествовања у креирању јавних политика у различитим сферама деловања у циљу унапређења квалитета живота и менталног здравља грађана.

Летња психолошка академија није само стручни скуп, већ и простор сусрета и дијалога. Шта је оно што Ви лично очекујете или прижељкујете да се догоди током ова два дана - у формалним и неформалним дијеловима програма?

Управо очекујем да то буде место сусрета и прилика за размену мишљења. Верујем да нудимо неке важне и актуелне теме које интересују не само стручну, већ и ширу јавност, јер се тичу свих нас, а крећу се од значаја личних, пријатељских односа, преко друштвено-политичких, све до еколошких, климатских услова у којима живимо. Ова питања се не тичу нас само данас, већ се тичу и наше будућности (и будућности наше деце), што многе у овом тренутку брине, због чега је важно да препознамо и разумејемо ове феномене из различитих перспектива, али заједно конструктивно почнемо и да делујемо.

(Дан)